

Životné prostredie

REVUE PRE TEÓRIU A STAROSTLIVOSŤ O ŽIVOTNÉ PROSTREDIE

ROČNÍK 50

4/2016

Ochrana prírody

Zložitý vzťah človeka a prírody prešiel a prechádza neustálym vývojom. Je prirodzené, že s rozvojom poznania sa mení aj prístup človeka k prírode a k jej ochrane, a napokon aj celý odbor ochrany prírody. Ochrana prírody na Slovensku i v Česku zaznamenala vývin, ktorý poznačili zmeny spoločnosti, hraníc a štátneho usporiadania, vojny, represálie, rozličná politická situácia.

Dôvody, vedúce k ochrane prírody, sa v jednotlivých historických obdobiach a v rôznych spoločnostiach výrazne líšili. Pripomeňme len rozdielne prístupy prírodných národov, európskej (a severoamerickej) civilizácie s kresťanskými koreňmi alebo starých ázijských kultúr založených na budhizme a hinduizme. Možnosti a spôsoby ochrany prírody sa menia a vyvíjajú aj s rozvojom vedeckého poznania. Počiatky ochrany začínajú individuálnou ochranou zvierat alebo celých území, motivovanou čisto utilitárne. Úplne iné, ušľachtilé motivácie, vychádzajúce z obdivu k divokej prírode a jej krásy, sa objavujú v období romantizmu. Od osvietených snáh a počínov vynikajúcich jednotlivcov či už z radov šľachty, vedcov, alebo umelcov, ktoré charakterizujú ochranu prírody v 18. a ešte po väčšinu 19. storočia, sa odbor posunul k štátne organizovanej ochrane prírody a krajiny. Značný vplyv na tento vývoj malo aj prehĺbovanie vedeckých a odborných poznatkov o prírodných hodnotách a vytváranie podmienok na budovanie ekonomickej a inštitucionálnej základne ochrany prírody, ale aj environmentálna výchova a systém environmentálneho práva, najmä uzákonenie štátnej ochrany prírody na Slovensku v roku 1955 a unifikovane v Česku v roku 1956.

Súčasnú obdobia charakterizuje ďalší posun k medzinárodnému prístupu a medzinárodnej spolupráci v ochrane prírody, ktorá začína v druhej polovici 20. storočia. Jej výrazom sú medzinárodné kategórie chránených území, v Európe projekt sústavy chránených území európskeho významu Natura 2000, ku ktorému sa po roku 2000 pripojili Česká republika i Slovenská republika. Čo sa týka vlastnej náplne a spôsobu ochrany prírody, ukázalo sa, že nevystačí iba s tradičným konzervačným prístupom. Pretože sa mení okolitá krajina a podmienky prostredia, ani prísna ochrana najcennejších prírodných území a vzácnych ohrozených druhov nestačila zastaviť ich úbytok a miznutie z voľnej prírody. Súčasná integrovaná ochrana prírody preto presadzuje aktívny prístup, ktorého výrazom sú napr. manažment chránených území, vytváranie ekologických sietí v krajine a pod. Právny rámec na aktívnu starostlivosť o krajinu poskytli aj prijaté zákony: zákon č. 114/1992 Zb. o ochrane prírody a krajiny v Česku a novela zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny na Slovensku, ktorej tvorcovia sa sústredili najmä na implementáciu príslušných predpisov Európskej únie a zohľadnenie záväzkov z medzinárodných dohôd.

Človek bez prírody (a bez krajiny) nemôže existovať. Potrebuje ju nielen ako ekonomický zdroj materiálnych hodnôt, potravy, ale i ako zdroj a prameň nemateriálnych hodnôt, čo novo vystihuje koncepcia ekosystémových služieb. Príroda má okrem toho svoju vlastnú hodnotu ako niečo, čo vzniklo a stále vzniká, funguje a obnovuje sa bez pričinenia spoločnosti. Túto hodnotu nedokážeme vyčíslieť, aj ona však predstavuje silný motív na ochranu prírody.

Zdeněk Lipský, Jozef Klinda

Obsah

V. Stockmann: Vývoj štátnej ochrany prírody na Slovensku v rokoch 1918 – 1938.....	195
Z. Lipský: Vývoj ochrany prírody v českých zemích.....	205
J. Klinda: Uzákonenie ochrany prírody na Slovensku.....	209
F. Pelc: Inštitucionálny zajišteni ochrany prírody a krajiny v Českej republike.....	213
V. Miklósová, I. Laco: Ochrana prírody na príklade Slovenska a Srbska.....	217
P. Kenderessy: Dopady zrýchlenej erózie pôdy na dlhodobé zmeny jej vlastností.....	225
P. Kubíček: K problematice poldrů v povodí potoka Čížiny (okres Bruntál, Česká republika).....	228

Kontakty

J. Klinda: Časti krajiny Slovenska plánované na vyhlásenie za národné parky a chránené krajinné oblasti....	234
T. Kušík, M. Kúdela, K. Sobeková: Ochrana prírody a revitalizačné projekty Bratislavského regionálneho ochrannárskeho združenia.....	238
M. Moyzeová: Environmentálna výchova na základných školách.....	243

Tribúna

J. Zuskin, J. Burkovský, M. Zuskinová: Stanú sa Chočské vrchy desiatym národným parkom?.....	248
P. Fleischer, J. Hreško, J. Topercer: Ako ďalej so zonáciou Tatranského národného parku?.....	251

Recenzie

A. Palaj: Neživá príroda Tatier očami slovensko-poľských odborníkov.....	254
--	-----

The Environment

REVUE FOR THEORY AND CARE OF THE ENVIRONMENT

VOLUME 50

4/2016

Contents

V. Stockmann: Development of State Nature Protection in Slovakia in 1918–1938.....	195
Z. Lipský: Development of Nature Protection in Czechia.....	205
J. Klinda: Enactment of Nature Protection in Slovakia.....	209
F. Pelc: Nature Conservation Institutional Provision in the Czech Republic.....	213
V. Miklósová, I. Laco: Nature Protection in Examples of Slovakia and Serbia.....	217
P. Kenderessy: Accelerated Soil Erosion Impacts on Long-Term Changes in Soil Properties.....	225
P. Kubiček: The Issue of Polders in the Čížina Stream Catchment Basin (Bruntál District, Czech Republic)....	228

Contacts

J. Klinda: The Parts of Slovakia Intended to Become National Parks and Protected Landscape Areas.....	234
T. Kušík, M. Kúdela, K. Sobeková: Nature Conservation and Restoration Projects of Regional Association for Nature Conservation and Sustainable Development (BROZ)...	238
M. Moyzeová: Environmental Education in Primary School.....	243

Tribune

J. Zuskin, J. Burkovský, M. Zuskinová: Will the Choč Mts. Become the 10th National Park?.....	248
P. Fleischer, J. Hreško, J. Topercer: How to Proceed with Zoning Tatra National Park?.....	251

Reviews

A. Palaj: Abiotic Nature of the Tatra Mts. through the Eyes of Slovak and Polish Experts.....	254
--	-----

Nature Protection

The complex relationship between man and nature has undergone, and is still undergoing, continuous development. This is a natural progression because increasing knowledge changes human approaches to nature, its protection and the entire nature protection sector. The development of nature protection in Slovakia and the Czech Republic has been continuously affected by changes in society, state borders, war, repression and political influences. Different motivations in nature protection have surfaced in different societies and historical periods; highlighted in many different national approaches, such as those in European and North American civilizations with Christian roots and those in older Asian cultures based on Buddhism and Hinduism. The potential and methods in nature protection are evolving with increased scientific knowledge. Although nature protection was initially motivated by purely utilitarian considerations and focused on individual animals and territories, noble motivations based on admiration for wild nature and its beauty emerged in the Romantic period. This was followed by the outstanding efforts and deeds of enlightened aristocrats, scientists and artists which characterized nature protection in the 18th and most of the 19th century; and it is now transformed into state-organized nature and landscape protection. Current protection dating from the second half of the 20th century is characterized by the shift towards international approaches and cooperation. This is expressed in the international categories of protected areas and the network of protected areas of European importance Natura 2000 adopted by the Czech and Slovak Republics in the period after 2000. The traditional conservation approach was considered inadequate because while landscape and environmental conditions continued changing, the strict protection imposed on the most valuable natural areas and rare and endangered species was insufficient to halt their decline. Therefore, the current integrated nature protection provisions demand a proactive approach, with tools focused on the management of protected areas and the creation of ecological landscape networks. The legislative framework for active landscape care has been set by Act No. 114/1992 Coll. on nature and landscape protection in the Czech Republic and by amendment to Act No. 543/2002 on nature and landscape protection in Slovakia. These Acts focus on implementation of the relevant European Union legislation and international agreements.

Man cannot exist without nature (and landscape as well). It is not only an economic resource but also a source of non-material values exemplified in the current concept of ecosystem services. Finally, nature possesses inherent value as a phenomenon that arose and still arises, that works and is renewed regardless of human society; and although this value cannot be calculated, it provides a strong motive for nature protection.

Zdeněk Lipský, Jozef Klinda